

Abstract

Kornovenko S., Pasichna Y. The agrarian question under the Provisional Government: financial component.

Introduction. One of the most current problems in the modern socio-economic environment is the formation of agricultural land markets. Therefore, the examination of the historical experience of agrarian reforms, in particular of the Provisional government, acquires social and practical significance. Various scientists, agrarians, representatives of different political parties worked on the drafting of agricultural bills in the Provisional government. The need to solve agrarian problem was intensified by the social and political activity of the peasantry. The problem of adoption of the financial component of the agrarian reform became one of the most influential in the process of changes at that time.

Purpose. The aim of the authors of the article is to analyze the attitudes of financiers, scientists, representatives of different political parties, etc, regarding the financial component of the agrarian reform of the Provisional government.

Results. The provisional government did not attempt to change the agrarian system of the state. The purpose of its activities was conducting preparatory activities for the reform. However, the strengthening of social and political activity of the peasantry and views of the representatives of the government who represented the interests of certain political parties on the solution of the agrarian problem provided the impetus for the actions of the Minister of Justice (P. Pereverziev). By its decree, he forbade the purchase and sale of the land. It caused a sharp reaction among the landowners and banks. The agrarian situation had deteriorated to such an extent that the state was unable to cope.

The government representatives, scientists, financiers were talking out loud about the need to find financial solutions to the agrarian problems. The issue was controversial and ambiguous. Each of these had proposed its own versions. O. Chaianov, M. Ohanovskiy, M. Makarov had approached the problem in the context of the representation of agrarian bills.

Particularly noteworthy are the study of Z. Ketsenelenbaum and A. Zack. They provided detailed financial calculations of possible agricultural changes in the state. The financiers have considered various solutions to the agrarian problem in Russia and strengthened them with mathematical calculations, showing that Russia's spending on agricultural changes would not lead to economic crisis. The agrarian expenditure compared to public debt, the growth of which was caused by military events, the researchers calculated so that the State Treasury would have incurred no losses.

Conclusion. The impetus for scientists, financiers, agrarian specialists, etc, in calculations in the agrarian reform was the strengthening of social and political activity of the peasantry and the attempts of the Provisional government to introduce a provision prohibiting the sale of land in the agrarian bills. The results of the financial component of the agrarian problem revealed not only the financial ability of the state to undertake agrarian reform, but also proved that its implementation would not lead to the agrarian crisis.

Keywords: the agrarian question, the Provisional Government, financing of agrarian reform.

Одержано редакцією 10.07.2017
Прийнято до публікації 5.10.2017

УДК 94 (477):(477:48)«1920—1922»

Ю. В. Голубнича-Шленчак

**ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНТЕРНОВАНИХ ВОЯКІВ АРМІЇ УНР
У ТАБОРІ ВАДОВИЦІ (1921—1922 рр.)**

Протягом листопада 1920 р. Армія УНР вела жорстокі бої на теренах України, стримуючи тиск більшовицьких частин. Але 21 листопада 1920 р. вона була змушена з боями відступити за р. Збруч, після чого особовий склад Військ УНР був інтернований польською владою. Постала важлива проблема піднесення морально-бойового духу вояків, рішенням якої стало впровадження культурно-освітньої діяльності у таборах. За сприяння Головного Отамана Військ УНР С. Петлюри, командуванням інтернованих українських військ у таборах, у тому числі і у таборі Вадовиці, було розпочато видання цілої низки громадсько-політичних, військово-фахових, галузевих, сатирично-гумористичних газет і журналів.

Ключові слова: преса, Вадовиці, Армія УНР, інтерновані, видавнича діяльність, Польща, табір.

Постановка проблеми. Опинившись у тяжких умовах інтерновані потребували не лише матеріальної підтримки, а й психологічної. Основним засобом для подолання духовної кризи мала стати культурно-освітня робота у таборах, одним із важливих інструментів якої була видавнича діяльність. Таборова преса стала сполучним компонентом між інтернованими. Вона виконувала інформативну, комунікативну, культурно-освітню, патріотично-виховну функції.

Аналіз останніх досліджень. Найвагоміший внесок у наукову розробку проблеми зробили сучасні українські історики І. Срібняк, Н. Сидоренко, М. Павленко, О. Фуртес. Серед польських дослідників слід виділити праці О. Вішки, З. Карпуса, О. Колянчука.

Мета статті на основі комплексного аналізу архівних та опублікованих джерел і наукової літератури дослідити видавничу діяльність інтернованих вояків Армії УНР у таборі

Вадовиці в Польщі, подати загальну характеристику часописів та проаналізувати змістове наповнення.

Виклад основного матеріалу. У таборі інтернованих вояків Армії УНР у Вадовицях виходили часописи різноманітного спрямування: літературно-наукові, літературно-гумористичні, гумористично-сатиричні. Одним із таких видань був літературно-науковий тижневик «Запорожець». Перший номер часопису Війська Запорожського (так підписувалась редакція 1-ї Запорізької стрілецької дивізії) було надруковано у таборі Пікуличі у грудні 1920 р. культурно-освітнім відділом Війська Запорожського (1-а Запорізька стрілецька дивізія). Після передислокації інтернованих до табору у Вадовицях видавництвом займався культурно-освітній відділ 3-ої Залізної Стрілецької дивізії Армії УНР. У 1921 р. вийшли Ч. 2 (лютий) і Ч. 3 (березень) тиражем у 240 примірників [1, 479]. На обкладинці вказувалось видавництво «Артіль. Київ-Поліграф». Ціна примірника, вказана на обкладинці, становила 16 копійок. Відповідальним редактором був Л. Лазаренко. Адресу самої редакції не вказано.

У підзаголовку зазначено про щотижневий вихід часопису, але через брак коштів номери виходили приблизно раз на місяць. Формат номеру становив 21x30 см. Обсяг Ч. 2 сягає 36 сторінок, Ч. 3 – 28 сторінок. Перший номер написано від руки та відбито на шапірографі. Друге і третє число «Запорожця» було надруковане на машинці та також розмножено за допомогою шапірографа. Більшість сторінок містили ілюстрації.

Другий випуск часопису є тематичним і починається з привітання до Нового Року та зверненням редакційної колегії до однодумців: «Спонукані силою історичних подій, ми підняли жовто-блакитний прапор в такий мент, коли наш власний нарід тільки почав пробуджуватись від важкої національної летаргії» [2, 5]. Номер наповнений віршами, малюнками на новорічну та різдвяну тематику, а також настановами на новий рік. Інформацію, подану у часописі, можна згрупувати за кількома рубриками. До першої слід віднести поезію вояків. На сторінках містяться вірші А. Корнійчука «До кобзаря», В. Долі «Під Новий рік», «Просвяткував спокійно», М. Осики «На свят вечір у матері», «Шлях широкий перед нами», «Навздогін», «Спомини з кращих днів», М. Сергієнка «Надія», М. Апова «Запорожець» та ін. Другу рубрику можна умовно назвати нариси життя табору інтернованих, де розміщувались рефлексії вояків щодо перебування у таборі. Наприклад, статті «В сумраках життя» автора Дімича, «В колючих обіймах» автора Брама, який розмірковує про боротьбу із собою та із невірними догматами, які нав'язує людині суспільство, «Вспомини з кращих днів» М. Осики. Третя рубрика зазначена редакцією «Військовий нарис», де вміщувались статті «Руйнація запілля» автора Міко [2, 37]. До четвертої групи слід віднести зазначену інтернованими рубрику «Театр і музика». У другому номері часопису у даній рубриці автор «Б» аналізує постанову Г. Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці» у Дивізійному театрі, що відбулась 1 січня 1921 р. [2, 19]. П'ята рубрика «Гумор і сатира», де у Ч. 2 подається сатиричний опис автора Брама про діяльність журналу «Жало» [3, 35]. Також є статті присвячені кооперативному рухові «Дещо про кооперацію». Третій випуск містить у кінці каталог книг культурно-освітнього відділу штабу 3-ї Залізної Стрілецької дивізії.

Нерегулярно виходив летучий таборовий гумористичний журнал «Грімаса». Перше число вийшло у 1921 р. Видавав журнал культурно-освітній відділ 4-ї Київської дивізії. Редакційною колегією було зазначено Ініціативну групу 4-ї дивізії на чолі з відповідальним редактором Д. Левицьким. Формат журналу становив 21x17 см.

Перший номер «Грімаси» було конфісковано, і тому точно визначити місце його видання поки що немає можливості. Вадовиці як місце видання зазначаються на пізнішій обкладинці, з іншого боку якої міститься малюнок з написом «Конфіскація Ч. 1 часопису «Грімаса». Так як Д. Левицький був редактором журналу «Окріп» у таборі Александрові-Куявському, то є вірогідність, що часопис «Грімаса» спочатку видавався там [4, 66].

На останній сторінці журналу редакція написала коротеньке звернення до читачів: «Шановні «Грімаса» виходить несподівано, майже не знаючи своїх батьків» [1, 181].

Також у таборі виходив сатирично-гумористичний журнал 4-ї Київської дивізії «Комар». На його шпальтах присутні карикатури і сатиричні тексти. Журнал тиражували на шапірографі. Згідно зі списком часописів, поданим М. Литвицьким в «Українській трибуні» (Ч. 42 від 24 жовтня 1921 р.), журнал «Комар» фігурує у списку видань Александрова-Ку-

явського як тижневик. У даному номері також подано інформацію про те, що Ч. 1 «Комара» від 28 грудня 1920 р. було конфісковано.

Погляди дослідників на місце видання журналу розділились. Л. Бачинський та А. Животко називають місцем видання Александрів-Куявський. Історик С. Наріжний зазначає, що у 1920 р. «Комар» виходив у Александрові-Куявському, а у 1921 р. у Вадовицях [5, 37]. Дослідники Є. Місило та М. Мартинюк також схиляються до думки про вихід журналу в 1921 р. у Вадовицях. В «Енциклопедії Українознавства» за редакцією В. Кубійовича місцем видання вказано також табір Вадовиці, але з 1920 р.

На думку польського історика О. Вішки, можна піддати сумніву, що «Комар» взагалі виходив у Вадовицях, та є слушним зауважити вірогідність того, що поодинокі підрозділи 4-ї Київської дивізії видавали журнал під однією назвою, але незалежно одне від одного [1, 217].

Часопис «Запорожська думка» видавав культурно-освітній відділ 1-ї стрілецької дивізії (Військо Запорожське) за підтримки новоствореного кооперативу «Запорожець». Почав виходити у 1921 р., точної дати виходу першого числа поки що не встановлено. Відповідальний редактор – Льонгін Козар. Адреса редакції: Вадовиці, табір ч. 2. Спочатку мав виходити двічі на тиждень – у середу та неділю, але через фінансові складнощі з Ч. 19 1921 р. виходить раз на тиждень.

За перший рік видання відомо 36 чисел, за другий – 11. У переважній більшості формат газети становив 23x31 см, але деякі числа виходили у розмірах 26x37 см (Ч. 22, 1921 р.), 31x47 см (Ч. 3/4, 1922 р.). Польський дослідник О. Вішка подає тираж видання у 690 примірників [1, 208]. Ціна за газету становила від 5 польських марок (далі – мкп – марка крайова польська) до 6 мкп за примірник, передплата на місяць 35 мкп, за кордон – 80 мкп.

Газета містила постійні рубрики, а саме: «Преса», у якій подавався огляд насамперед таборової преси, а також української та польської, «Вісті зі світу» та «Таборове життя». Багато статей належать авторству Л. Бачинського, М. Рябокони, Є. Маланюка та ін. Під назвою часопису зазвичай містилось гасло редакційної колегії: «Дисципліна та єдність – перш за все» (Ч. 9, 1921 р.), «Дисципліна – найкраща зброя» (Ч. 22, 1922 р.). Автори статей велику увагу приділяли становищу емігрантів, цьому зокрема, присвячені цьому питанню статті «Наші болячки» у Ч. 29, «Більше витривалості» у Ч. 17, стаття про причини переселення українців на Урал, Сибір, до Канади та Бразилії у Ч. 24. Також багато уваги приділялось культурно-освітній діяльності в таборі. На сторінка газети часто з'являлась інформація про діяльність театральних гуртків, їх репертуари та програми виступів (Ч. 8, 1922 р.) Друкувалися спомини про участь у бойових діях інтернованих, відгуки про діяльність благодійних організацій у таборах, передусім УМСА та про заснування кооперативу «Запорожець».

Сатирично-гумористичний журнал «Жало» 1-ї Запорізької дивізії писався від руки та відбивався на шапірографі. Питання місця виходу «Жала» залишається дискусійним. Такі автори як М. Литвицький [6, 2], Прижмуренко [7, 23], С. Наріжний [5, 35], А. Животко [8, 281], Є. Місило [9, 28], «Енциклопедія українознавства» [10, 480] вказують місце видання табір у Вадовицях. Проте І. Срібняк [11, 64] та Н. Сидоренко, спираючись на дані ЦДАВО України, вказують місцем видання Пікуличі. «У Пікуличах у старшинському бараці поширювано сатиричний журнал «Жало»» [12, 13], підтверджує свої дані Н. Сидоренко, посилаючись на «Наказ по групі інтернованих українців табору Пікуличі» генерала Г. Базильського від 12 січня 1921 р. Генерал наказує «негайно припинити вихід журналу «Жало» за несуразний зміст статей». Спираючись на вище подану інформацію, можна зробити висновок, що журнал спочатку виходив у таборі Пікуличі, а після передислокації вояків продовжив виходити у Вадовицях.

Виданням журналу «Аванс» займався культурно-освітній відділ Окремої кінної дивізії. Головний редактор – І. Гавришко. Періодичність виходу чисел вказана як «виходить, коли хоче». Заклик редакції: «Після прочитання передати в дальші чесні руки». Формат журналу становив 20x34,5 см. Ціна вказувалась як договірна. Журнал друкувався на машинці та множився за допомогою шапірографу, титульна сторінка оформлювалась вручну. Тираж не вказано, але як зазначає О. Вішка, скоріш за все був невеликим, так як редакція не отримувала субсидій від уряду [1, 145].

Місце виходу першого числа невідомо. Прижмуренко вказує, що «Аванс» виходив у Пікуличах, та О. Вішка подає цю інформацію сумніву, так як видавець журналу у січні 1921 р. потра-

пив одразу до табору у Вадовицях. Як зазначає польський дослідник, якщо Ч. 1 вийшло у 1920 р., то очевидно у перехідному таборі. Загалом, до середини 1921 р. вийшло шість номерів.

Метою створення журналу «Аванс» редакційна колегія зазначає наступне: «Щоб дати розвагу – випускаємо «Аванс»... він має бути аполітичним, як то має бути прийнято у військових». Проте повністю оминати політичні теми видавцям не вдалось. Наприклад, у статті «Наші справи» вказується: «Військо є з Директорією і не дозволить на творення будь-якого нового уряду. Наш уряд – демократично-соціалістичний». Також у статті зазначається, що з П. Скоропадським «нам не по дорозі», а діячів Є. Петрушевича, Ф. Швеця та П. Андрієвського названо контрреволюціонерами. У Ч. 5 містяться статті «Наші перспективи» та «Консолідація сил», присвячені політичному становищу еміграції.

Основний матеріал номерів становили гумористичні оповідки та вірші («Гімн запорожцям» Нечуя, «Мрії за дротом» Безрадного), різноманітні карикатури та гумористичні оголошення. У журналі також містились рубрики «Поштова скринька» та «Що чувати в світі».

Також у таборі виходив літературно-гумористичний журнал «Кайдани» видавництва «Просвіта» Кінного ім. І. Мазепи полку. Вийшло одне число у 1921 р. обсягом 32 сторінки та форматом 15x21 см [13, 161]. Тираж і ціна не вказані. Часопис було надруковано на машинці та розмножено за допомогою шапірографу, обкладинку намальовано від руки.

Редакція журналу неодноразово звертається до читачів із закликом надсилати свої твори, тому адреса вказана чітко, але у віршовій гумористичній формі, як то притаманно таким виданням:

«Барак 13 шукайте,
туди папери направляйте:
там редакція міститься,
бо хобоби не боїться,
Микола, але не другий».

Редактор Микола, як можна зрозуміти із вірша, так пояснює мету виходу журналу: «Мая на меті цим журналом вплинути поправно на життя козака, а також дати старшинам маленьку розвагу та вплинути на пробудження в них творчого духа». Інформація, подана на сторінках часопису, досить різноманітна. Найвні вірші, кумедні оповідання, історичні спомини, наприклад, про гетьмана Івана Мазепу, різноманітні малюнки та ін.

Часопис «Думка» видавав культурно-освітній відділ Війська Запорозького. Редактором значився Ковтун. Газета виходила нерегулярно. Вийшло 10 чисел часопису, але віднайдено лише Ч. 4 від 21 березня 1921 р. Скоріш за все перше число вийшло ще у 1920 р. Формат газети 37x53 см, а коштував один примірник 5 мкп [13, 143]. У Ч. 4, написаному від руки, читаємо гасло редколегії «Шануйте рідну мову!».

Інформація про часопис була подана в газеті «Українська трибуна» № 27 1921 р. У рубриці «Життя таборів» голова відділу преси Міністерства преси та пропаганди Уряду УНР в Тарнові Ф. Крушинський писав, що у Вадовицях від грудня було видано 10 чисел часопису «Думка».

Натомість у тій самій газеті, але у № 42 М. Литвицький писав у своїй статті «Таборова журналістика», що 10 номерів часопису було видано у Ченстахові. Слід підкреслити, що у таборі у Ченстахові перебували переважно цивільні інтерновані. Як правильно зазначає О. Вішка, якщо «Думка» була інформаційним органом Війська Запорозького, то достовірнішою виглядає інформація подана у статті Ф. Крушинського. Проте Ченстахову як місце видання часопису подають у своїх роботах Л. Бачинський, С. Наріжний, Є. Місило, А. Животко.

Є. Місило у своїй праці «Spis tytułow prasy ukraińskiej w drugiej Rzeczypospolitej 1918–1939» вказує назву ще одного часопису, а саме «Лобурська торбина», який за його даними виходив у таборі Вадовиці у 1921 р. [9, 44]. Дана інформація потребує ретельного опрацювання, так як примірника або документу, де згадується дане видання віднайдено не було.

Висновки. Видавнича діяльність інтернованих вояків-українців у таборах Польщі є вагомим джерелом для дослідження багатьох аспектів перебування українців на чужині, адже преса є віддзеркаленням тих поглядів та ідей, які панували серед її представників. Редакції часописів намагались зафіксувати події з часів визвольної боротьби, аналізували причини успіхів та невдач українського народу, а також пропонували свої шляхи продовження протистояння з більшовизмом. За браком коштів таборіві видання виходили нерегулярно. Скрутну ситуацію рятували передплата та пожертви благодійних організацій.

Список використаної літератури

1. Вішка О. Преса української еміграції в Польщі (1920–1939 рр.) [Текст] : іст.-бібліогр. дослідж. / О. Вішка ; наук. ред.-консультант М. М. Романюк ; НАН України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка, Н.-д. центр періодики. – Л. : [б. в.], 2002. – 479 с.
2. ЦДАВО України. – Ф. 3525, оп. 1, спр. 6 а, 64 арк.
3. ЦДАВО України. – Ф. 3525, оп. 1, спр. 4, 99 арк.
4. Мартинюк М. Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939 рр.) : Матеріали до бібліографії [Текст] / М. Мартинюк ; НАНУ, Львівська наук. б-ка ім. В. Стефаніка. – Л. : [б. в.], 1998. – 298 с.
5. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома Світовими війнами / С. П. Наріжний. – Прага, 1942. – Ч. I. – 372 с.
6. Литвицький М. Таборова журналістика // Українська трибуна. – 1921, № 42. – С. 2.
7. Прижмуренко (Леонід Бачинський) Видання по таборах інтернованих вояків армії УНР // Літопис Червоної Калини. – Л. : 1931. – Ч. 1. – С. 23.
8. Животко А. Історія української преси / А. П. Животко, М. С. Тимошик. ; упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
9. Miśiło E. Spis tytułów prasy ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej, 1918–1939 / E. Miśiło. – Warszawa 1983. – 173 s.
10. Енциклопедія Українознавства: в 10 т. / гол. ред. : В. Кубійович. – Париж – Нью-Йорк : Молоде Життя, 1954–1989. – 4016 с.
11. Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена: Інтернована Армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921–1924 рр.) / І. В. Срібняк. – Київ-Філадельфія, 1997. – 187 с.
12. ЦДАВО України. – Ф. 2439, оп. 1, спр. 189, арк 13.
13. Wiszka E. Emigracja ukraińska w Polsce 1920–1939 / E. Wiszka. – Toruń : Wydawnictwo uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2001. – 324 s.

References

1. Vishka O. (2002). *The Ukrainian emigration Press in Poland (1920-1939)*. L'viv (in Ukr.)
2. Central state archives of higher authorities and management of Ukraine, f. 3525, an. 1, act 6 a, 64 (Unpublished Source).
3. Central state archives of higher authorities and management of Ukraine, f. 3525, an. 1, act 4, 99 (Unpublished Source).
4. Martyniuk M. (1998). *Ukrainian periodicals in Western Ukraine, Central and Eastern Europe (1914-1939): Materials for bibliography*. L'viv (in Ukr.)
5. Narizhnyy S. (1942). *Ukrainian emigration. Cultural work of ukrainian emigration between two world wars, I*. Prague (in Ukr.)
6. Lytvytskyi M. (1921). Camp journalism. *Ukrayins'ka trybuna (Ukrainian tribune)*, 42, 2 (in Ukr.)
7. Pryzhmurenko (1931) Publishing in internment camps UPR Army. *Litopys Chervonoyi Kalyny (Chronicle of Red Kalina)*, 1, 24 (in Ukr.)
8. Zhyvotko A. (1999). *The History of Ukrainian press*. Kyiv: Nasha kul'tura i nauka (in Ukr.)
9. Miśiło E. (1983). Ukrainian press titles in the Second Polish Republic, 1918-1939. Warsaw (in Pol.)
10. Kubiyovych V. (1954-1989). *The Encyclopedia of Ukraine*. Paris-New York: Molode zhyttya (in Ukr.)
11. Sribnyak I. (1997) *Disarmed, but unconquered: UPR Army internment in camps in Poland and Romania (1921-1924)*. Kyiv-Philadelphia (in Ukr.)
12. Central state archives of higher authorities and management of Ukraine, f. 2439, an. 1, act 189, 13 (Unpublished Source).
13. Vishka O. (2001). *The Ukrainian emigration Press in Poland (19120-1939)*. Torun: Nicolaus Copernicus University Publishers (in Pol.)

Abstract

Holubnychya-Shlenchak Y. Publishing activities of UPR Army interned in the Camp Wadowice (1921-1922).

Introduction. During the November 1920 UPR army waged fierce battles in Ukraine, holding pressure Bolshevik units. But in November 21, 1920 it was forced to give up fighting and retreated river Zbruch. After that military UPR was interned by the Polish authorities)The conditions of internment were very difficult. That's why the important problem of support for psychological state and the moral spirit of soldiers arose. Its decision consisted in implementation of cultural activities in the camps. One of the main keys of this problem was publishing.

Purpose. Based on a comprehensive analysis of archival and published sources and scientific literature to explore publishing interned soldiers UPR Army in Wadowice camp in Poland (1921 – 1922).

Results. Literary-humorous and satirical-humorous magazines «Zaporozhets» (Zaporozhets'), «Thought» (Dumka), «Zaporizhia opinion» (Zaporozhs'ka dumka), «Imprest» (Avans), «Shackles» (Kaydany) «Grimace» (Hrimasa), «Mosquito» (Komar), «Sting» (Zhalo) were published in the camp. Publishing in the camp performed informative, communicative, cultural-educational, patriotic, educational functions, etc. Often in the pages of newspapers and journals poems or excerpts of famous Ukrainian and foreign poets and writers were published. Covers were drawn mainly by hand. Due to lack of funds the publication of the camp were published irregularly. Prepayment and charitable donations saved difficult situation.

Originality. Comprehensive analysis of the publishing UPR Army internment in Wadowice camp in Poland in 1921 – 1922.

Conclusions. *Press of Ukrainian military emigration reflects the views and ideas that prevailed among its members. It was aimed at a variety of tasks: information on the situation in the camps, education of soldiers, the desire to foster a sense of national pride and consciousness, spiritual solace. Publishing of Ukrainian soldiers interned in Polish camps – is an important source for steadying of many aspects of the life of Ukrainian in exile.*

Key words: *press, Wadowice, UPR Army, interned, publishing, Poland, camp.*

Одержано редакцією 15.06.2017
Прийнято до публікації 5.10.2017

УДК 94(477):930.1(045)«1920»

І. В. Срібняк

«ЗВ'ЯЗОК З ДОБРАРМІЄЮ УЖЕ ПІРВАНО...» (СТВОРЕННЯ «УКРАЇНСЬКОЇ СЕКЦІЇ» В ТАБОРІ ІНТЕРНОВАНИХ ВОЯКІВ «ЗБРОЙНИХ СИЛ ПІВДНЯ РОСІЇ» У СТШАЛКОВО, ВЕСНА – ЛІТО 1920 Р.)*

У статті аналізується процес виокремлення інтернованих вояків-українців до «української секції», що був ініційований в таборі Стшалково (Польща), в якому утримувались військовослужбовці «Збройних сил півдня Росії». Цьому передувало створення українського хору та театру, діяльність яких об'єктивно сприяла процесам національно-світоглядної диференціації у середовищі інтернованих. Завдяки створенню «української секції» до Армії УНР приєдналися 600 козаків та 50 старшин, які у липні 1920 р. були перевезені до української збірної станиці у Ланцюті.

Ключові слова: *інтерновані, табір, Стшалково, старшина, «українська секція».*

Постановка проблеми. Обставини перебування інтернованого вояцтва у таборі Стшалково у 1920 р. ще не були об'єктом наукового дослідження, між тим їх вивчення дозволяє встановити один з шляхів поповнення Армії УНР, яка у цей час спільно з польськими військами провадила бойові дії з більшовиками на теренах України.

Аналіз останніх досліджень. Наукова розробка даної дослідницької проблеми була започаткована польським істориком З. Карпусем [1], окремі дані про перебування українців у таборі Стшалково у 1920 р. містяться в роботах інших дослідників [2, 3]. О. Вішка подав стислий виклад історії табору у 1914–1923 рр., а також окреслив основні прояви життєдіяльності у ньому вояків-українців, зосередивши при цьому свою увагу на останніх роках існування [4], так само – як і більшість інших дослідників [5]. Загальне уявлення про життя полонених та інтернованих в цьому таборі дає підготовлений польськими дослідниками ілюстрований альбом [6], але й в ньому відсутні будь-які дані про цю сторінку життя та діяльності вояків-українців у 1920 р.

Мета. Відтворення процесу національної диференціації у середовищі інтернованого вояцтва зі складу «Збройних сил півдня Росії», які утримувались у таборі Стшалково, що позначився створенням «української секції» та подальшим виїздом вояків-українців для поповнення Армії УНР.

Виклад основного матеріалу. Табір для полонених вояків зі складу царської армії біля села Стшалково (поблизу Познані) був збудований за розпорядженням німецької військової влади ще у кінці 1914 – на початку 1915 рр. Він займав доволі обширну площу (75 га) та був розрахований на прийом 30 тис. бранців. Табір мав всю необхідну інфраструктуру (приміщення для розміщення вартових відділів, окрему будівлю для комендатури, таборів майстерні та служби, лазню, електростанцію, дезінфекційний пункт, пекарню, шпиталь, ізолятор, парову пральню, сушарку, водочаку, театр та ін.), у кожному його секторі (загалом їх було вісім) було 7–8 великих землянок або бараків [4, 167–168].

Після закінчення Першої світової війни таборіві будівлі почали розбирати, але невдовзі ситуація змінилась, давши табору «друге життя». Вже у травні 1919 р. табір було відновлено, і одними з перших у ньому були розміщені вояки «Сірої» дивізії Армії УНР, які потрапили в польський полон під Луцьком. У ньому також перебували й полонені вояки УГА, а також значна кількість цивільних галичан. Утримувались тут й полонені зі складу більшовицької

* Статтю підготовлено завдяки сприянню Студіуму Східної Європи (Studium Europy Wschodniej) Варшавського університету, за ініціативи якого 2014 р. була започаткована щорічна Нагорода імені Івана Виговського (під почесним патронатом Президента Польщі), що вручається рішенням її Капітули з числа делегатів від 25 університетів та вищих шкіл Польщі.